

EWELINA WŁODARCZYK, ANDRZEJ ZIARKO

Działania szkół i nauczycieli na rzecz poprawy jakości procesu kształcenia. Intencje i rzeczywistość¹

Abstrakt

Artykuł stanowi próbę analizy działań podejmowanych przez szkołę i nauczycieli na rzecz poprawy jakości kształcenia w województwie małopolskim. Na podstawie danych uzyskanych przez wizytatorów kuratoriów oświaty w latach 2013–2014 i zamieszczonych na platformie nadzoru pedagogicznego (NPSEO2) szczegółowej analizie poddano jedno z wymagań zawartych w obowiązującym wówczas Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego, tj. „Procesy edukacyjne zorganizowane są w sposób sprzyjający uczeniu się”. Pozwoliło to na sformułowanie wniosków dotyczących dwóch obszarów charakteryzujących to wymaganie: „Nauczyciele stosują różne metody pracy dostosowane do potrzeb ucznia, grupy i klasy” oraz „W szkole lub placówce stosowane są nowatorskie rozwiązania służące rozwojowi uczniów”.

Słowa kluczowe: metody kształcenia, nowatorstwo nauczycieli, uczenie się, nadzór pedagogiczny

Wprowadzenie

Współczesne uwarunkowania procesu kształcenia

W dobie postępującej globalizacji atutem i problemem zarazem jest powszechny dostęp do informacji. Współczesny człowiek jest zmuszony do dokonywania starannej selekcji informacji, co jest umiejętnością trudną, a kompetencje w tym zakresie są bardzo rzadko rozwijane w szkole. Fakt ten determinuje zatem konieczność modyfikacji założeń współczesnego systemu oświaty i uwzględnienie powyższych uwarunkowań w procesie projektowania podstawy programowej i programów nauczania. Coraz trudniej for-

¹ Niniejszy artykuł opracowany został na podstawie raportu pt.: *Nauczyciel i uczeń w szkole uczącej się*. Raport z projektu PNPBiE 6120-91/14 realizowanego przez Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie we współpracy z małopolskim Kuratorium Oświaty.

mułować założenia dla tego systemu, coraz więcej jest zagrożeń i zaburzeń w prawidłowym jego funkcjonowaniu, a wciąż zbyt mało działań kreatywnych, ukierunkowanych na modyfikację i poprawę jakości procesu kształcenia. Ministerstwo Edukacji Narodowej nieustannie proponuje zmiany, choć trudno mówić o efektywnym ich wdrażaniu, gdyż pomija się w nich zasadnicze ogniwo, które warunkuje skuteczność działań, a mianowicie nauczycieli. Arbitralnie wprowadzane założenia spotykają się z oporem środowiska nauczycielskiego, a ostatnimi czasy także i rodziców. Ustawodawcy zapominają, że skuteczna zmiana to ta, która wprowadzana jest oddolnie, z pełną akceptacją podmiotów w nią zaangażowanych (Nowak i Preszkier 2012: 91–92).

Ustawicznie zmieniająca się rzeczywistość wymaga od człowieka wciąż nowych kompetencji. Osiem kluczowych kompetencji w uczeniu się przez całe życie (Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady... 2006) sformułował Parlament Europejski. Znalazły one także odzwierciedlenie w Podstawie programowej (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej... 2014) lecz na ich realizację w polskiej szkole wciąż brakuje czasu. Nadmiar treści i konieczność przygotowania do egzaminów zewnętrznych często sprowadza proces kształcenia do pamięciowego opanowywania szeregu mało przydatnych w życiu informacji za pomocą głównie metod podających i skutecznie zniechęca uczniów do uczenia się. Rozwijanie kompetencji miękkich, takich jak kreatywność, samodzielność czy odpowiedzialność, pozostaje nadal w sferze pobożnych życzeń.

Opis wymagań edukacyjnych będących kryterium analizy jakości pracy szkół

Ewaluacja zewnętrzna jest odpowiedzią na wzrastające wymagania społeczeństwa względem systemu oświaty. Jej założeniem jest wsparcie szkół w procesie poprawy efektywności ich pracy oraz wsparcie nauczycieli podczas wdrażania innowacyjnych rozwiązań. Dzięki wynikom ewaluacji zyskać powinni także rodzice, którzy mogą mieć bezpośredni wgląd w jej wyniki, a przez to wpływać na jej działalność. Obiektywnych danych powinno dostarczyć umożliwienie wyrażania opinii zarówno dyrektorom i nauczycielom, jak i uczniom i rodzicom (Strona Systemu Ewaluacji Oświaty...).

Obowiązujące od roku 2009 rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego w maju 2013 roku uległo zmianie (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej... 2013). Upředni nacisk na ocenę jakości pracy szkół, głównie przez pryzmat wyników na egzaminach, zastąpiony został dwunastoma wy-

maganiem, których stopień realizacji przez szkoły zdefiniowano wówczas na poziomie B (wysoki) i D (niski)².

Spośród wszystkich wymagań względem szkół dla potrzeb niniejszego raportu wyodrębniono wymaganie: „Procesy edukacyjne zorganizowane są w sposób sprzyjający uczeniu się”. Szkoła i nauczyciele na poziomie D (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej... 2013) powinni:

- planować procesy edukacyjne tak, by sprzyjały one rozwojowi uczniów;
- zapoznawać uczniów ze stawianymi przed nimi celami uczenia się oraz formułowanymi wobec nich oczekiwaniami;
- udzielać uczniowi informacji o jego postępach w nauce oraz ocenach, by pomagać im w ten sposób uczyć się i planować własny rozwój;
- kształtować umiejętność uczenia się uczniów;
- budować atmosferę sprzyjającą uczeniu się;
- motywować uczniów do aktywnego uczenia się oraz udzielać im wsparcia w trudnych sytuacjach;
- stosować różne metody pracy dostosowane do potrzeb ucznia, grupy i oddziały.

Wysoki stopień spełnienia tego wymagania przez szkoły określany jest jako poziom B (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej... 2013) i wiąże się z:

- organizacją procesów edukacyjnych w sposób umożliwiający uczniom powiązanie różnych dziedzin wiedzy oraz jej wykorzystanie. Dzięki temu uczniowie mogą zrozumieć otaczający świat i efektywniej funkcjonować w społeczności lokalnej;
- wpływem uczniów na sposób organizacji oraz przebieg procesu uczenia się. Dzięki temu czują się oni odpowiedzialni za własny rozwój;
- umożliwieniem uczniom uczenia się od siebie nawzajem;
- ze stosowaniem nowatorskich rozwiązań służących rozwojowi uczniów.

Kontrowersje budzi już sam układ wymagań i przyporządkowanie ich do określonych poziomów. Na problem ten zwrócił uwagę m.in. Bogusław Śliwerski (Blog Bogusława Śliwerskiego... 2015), który nie dostrzegł uzasadnienia dla takiego podziału jako podstawy oceny funkcjonowania szkoły.

² W sierpniu 2015 r. kwestię wymagania wobec szkół i placówek oraz procedurę nadzoru pedagogicznego regulują dwa rozporządzenia: Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2015 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. 2015, poz. 1270) oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 6 sierpnia 2015 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. 2015, poz. 1214). Obecnie obowiązują dwa poziomy wymagania – podstawowy i wysoki, a „szkoła lub placówka spełnia badane wymagania, jeżeli realizuje każde z tych wymagań co najmniej na poziomie podstawowym” (§6.3).

Dla potrzeb raportu dokonaliśmy wyboru dwóch wymagań:

- a) „Nauczyciele stosują różne metody pracy dostosowane do potrzeb ucznia, grupy i klasy” (po 10 marca 2015 r. na platformie npseo2: „Planowanie procesów edukacyjnych w szkole lub placówce służy rozwojowi uczniów, a nauczyciele stosują różne metody pracy dostosowane do potrzeb ucznia, grupy i oddziału”).
- b) „W szkole lub placówce stosowane są nowatorskie rozwiązania służące rozwojowi uczniów”.

Organizacja i przebieg badań

Procedurze badawczej zostały poddane dane dotyczące szkół ponadgimnazjalnych zlokalizowanych na terenie województwa małopolskiego. Niniejszy raport został opracowany na podstawie analizy danych zawartych na stronie Systemu Ewaluacji Oświaty. Analizowane zostały dane umieszczone na stronie od 1 kwietnia 2013 do 31 grudnia 2014 r. Raporty wizytatorów sporządzane były jako całościowe lub problemowe. Na terenie województwa małopolskiego na IV etapie edukacyjnym sporządzonych zostało: 135 raportów dotyczących liceum (w tym 37 problemowych i 4 całościowe), 109 dotyczących technikum (w tym 34 problemowe oraz 2 całościowe) oraz 91 raportów pochodzących z zasadniczej szkoły zawodowej (w tym 28 problemowych oraz 1 całościowy). W ogólnopolskim zestawieniu szkoły ponadgimnazjalne województwa małopolskiego stanowiły ok. 9,5% całej badanej grupy (3496 raportów ogólnopolskich w tym 335 pochodzących z Małopolski).

Na potrzeby stworzenia raportu przyjęto, że główną metodą badawczą będzie analiza dokumentów (wyniki i raporty zamieszczone na stronie Systemu Ewaluacji Oświaty npseo2) poszerzona o literaturę przedmiotu.

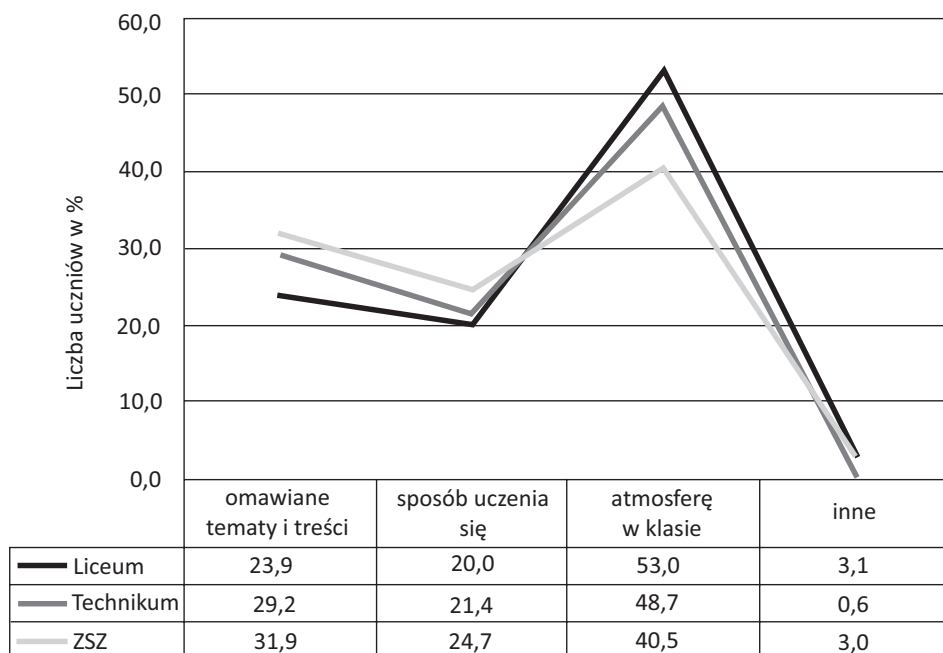
Analiza ilościowo-jakościowa

Współczesna metodyka nauczania – uczenia się powinna, jak nigdy dotąd, opierać się na podejściu podmiotowym do uczestników procesu kształcenia. Udział uczniów w projektowaniu i realizacji procesu dydaktycznego powinien być odpowiedzią na potrzeby ustawicznie zmieniającego się świa-

ta, w którym nauczyciel przestaje być jedynym źródłem wiedzy. Nowoczesne media pozwalają zdobywać informacje w sposób nieograniczony, a zadaniem szkoły powinno być przygotowanie młodych ludzi do racjonalnego z nich korzystania.

Podmiotowość w edukacji wiąże się z umożliwieniem uczniom współuczestnictwa w tym procesie (Szempruch 2001: 159). Dane zebrane podczas ewaluacji zewnętrznej z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety „Mój dzień” zarysowują niestety mało optymistyczną wizję szkoły w zakresie realizacji zasady podmiotowości. W polskiej szkole wciąż zbyt mało jest obszarów, na które uczniowie mogą mieć wpływ.

Wykres 1. Jak często dzisiaj w szkole zdarzyły się Tobie opisane poniżej sytuacje: Na co miałas/eś dzisiaj wpływ podczas lekcji?

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SEO (dostęp: 10.03.2015)

Powyższe wyniki pozwalają stwierdzić, że badani uczniowie największy wpływ mają na atmosferę w klasie. Jest to jednak wpływ deklarowany przez niespełna 51% uczniów liceum, niespełna 50% uczniów technikum oraz niecałe 41% uczniów szkół zawodowych. Praktycznie najmniejszy udział mają uczniowie w wyborze sposobu uczenia się. Wynik ten jest szczególnie nie-

pokojący, gdy uzmysłowimy sobie, jak różne są style uczenia się (Silberman 2005: 20). Niedostosowanie metod kształcenia do możliwości i potrzeb uczniów może wpływać negatywnie na osiągnięte przez nich efekty. W rezultacie doprowadzić może do zjawiska bezradności intelektualnej, które przejawia się brakiem wiary we własne możliwości w zakresie uczenia się. Jest ona ściśle związana ze zjawiskiem wyuczonej bezradności, którego przyczyną są częste niepowodzenia uczniów oraz ich przekonanie o braku zdolności potrzebnych do skutecznego uczenia się. Lęk przed niepowodzeniami prowadzi do zjawiska fobii szkolnej, skutkującego niechęcią do uczestnictwa w procesie edukacji (Niemierko 2007: 28). Także M. Seppala podczas Międzynarodowej Konferencji poświęconej *Innowacjom w dydaktyce* podkreślał, że zaniżona samoocena uczniów w zakresie własnych możliwości uczenia się zwiększa znacząco niechęć młodych ludzi do edukacji: „uczniowie chcący się uczyć mają poniżej 7 lat” (Seppala 2013). System oświaty, który powinien zachęcać ludzi do całościowego uczenia się, nie powinien funkcjonować w taki sposób.

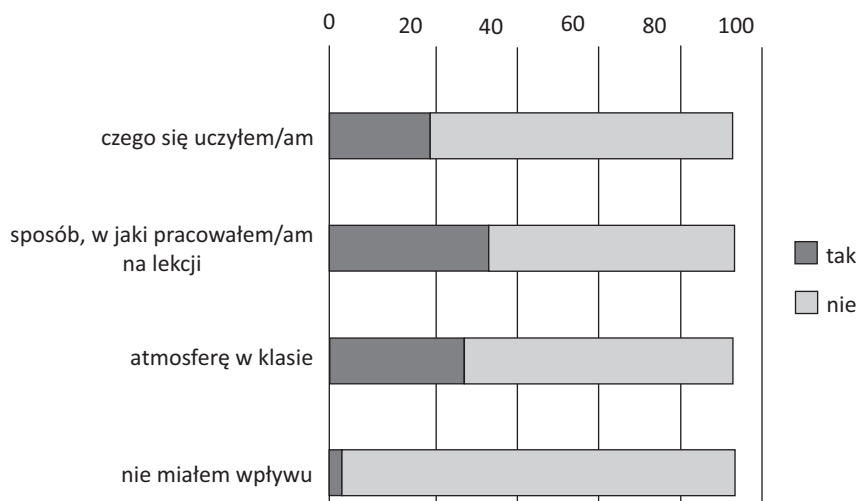
Niewielki wpływ badani uczniowie mają także na dobór tematów i treści. Ich zainteresowania w ten sposób są marginalizowane, a jak wiadomo, są one nieodłącznym składnikiem motywacji wewnętrznej człowieka (Niemierko 2009: 399). W tak uwarunkowanym procesie kształcenia nie sposób mówić o realizacji podstawowych założeń systemu edukacji. Potwierdzeniem tej sytuacji są wyniki badań świadczące o niechęci młodych ludzi do szkoły (Majerek 2007: 30; Pająk i Pałka 2007: 44–45), która często jest wprost proporcjonalna do etapu edukacyjnego, na jakim się znajdują.

Dane uzyskane podczas ewaluacji na obszarze całej Polski nie różnią się znacząco od wyników na terenie Małopolski. Blisko 50% uczniów w Polsce deklaruje wpływ na atmosferę w klasie, około 30% na omawiane tematy i treści i 20% na sposób uczenia się. Na terenie Polski widoczne są także podobne jak w Małopolsce zależności w uzyskiwanych wynikach pomiędzy uczniami liceum, technikum a zasadniczej szkoły zawodowej.

Dodatkowo pytanie dotyczące obszarów, na które mają wpływ uczniowie w szkole, zadano uczniom liceum w okresie od maja do listopada 2014 roku.

Widoczna jest tendencja wzrostowa w zakresie uczestnictwa badanych w doborze sposobu pracy na lekcji (prawie 40% uczniów). Spadł natomiast widocznie (do 33%) wpływ uczniów na atmosferę w klasie. Powyższe dane mogą być jednak zafałszowane przez niewielką liczbę uczniów udzielających odpowiedzi na to pytanie (jedynie 36 osób).

Wykres 2. Jak często dzisiaj w szkole zdarzyły się Tobie opisane poniżej sytuacje: Na co miałas/eś dzisiaj wpływ podczas lekcji? (uczniowie liceum w 2014 roku)

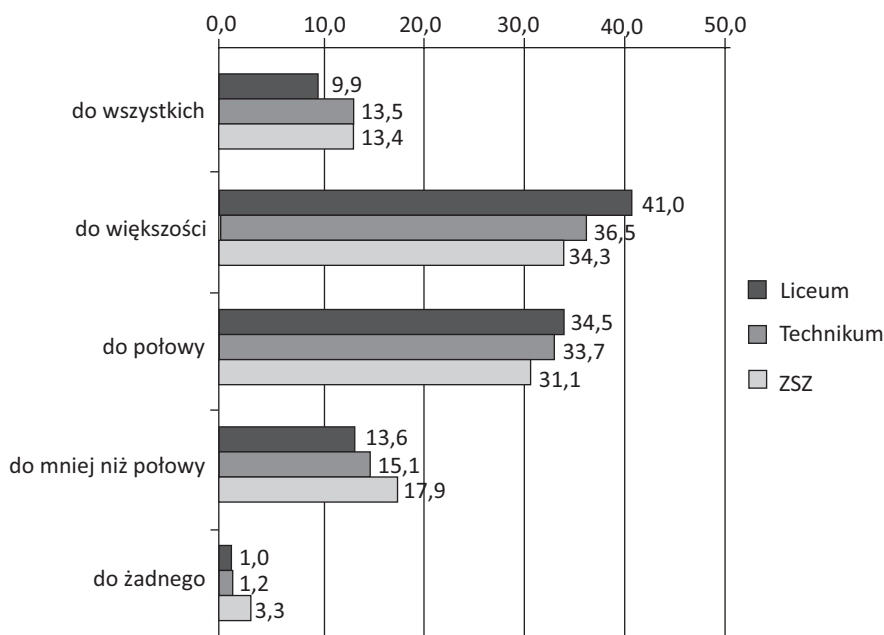
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SEO (dostęp: 10.03.2015)

W kontekście powyższych danych potwierdza się opinia Józefy Bałachowicz, która ocenia nauczycieli jako osoby spoglądające na uczniów przez pryzmat braków i deficytów, traktując ich jako osoby pasywne i niezdolne do samodzielnego funkcjonowania (Bałachowicz 2009: 13). Podejście takie wyjaśnia dążenie do podporządkowania uczniów woli nauczycieli, choć nie usprawiedliwia tego typu działań w „trosce o jakość kształcenia”. Uzyskane wyniki badań pozwalają postawić pytanie o zakres realizacji zasady indywidualizacji w tak funkcjonującej szkole, chociaż z pewnością wymagają one dodatkowej weryfikacji. Nauczyciele często bowiem stają przed koniecznością realizacji nadmiernie rozbudowanej podstawy programowej w ograniczonym czasie, chcąc przygotować uczniów do określonej formuły egzaminu zewnętrznego, co sprawia, że niejednokrotnie brakuje miejsca na podmiotowe podejście do każdego ucznia. Należy mieć przy tym świadomość, że istnieją różne szkoły (także prywatne), w których realizacja zasady podmiotowości jest traktowana priorytetowo, a w szkołach pracują również nauczyciele, którzy potrafią zainspirować swoich uczniów.

Jednym z podstawowych zadań stojących przed nauczycielem jest wzbudzenie motywacji uczniów do uczenia się przez całe życie. Realizacja tego zadania nie jest możliwa bez zainteresowania uczniów tematami omawianymi podczas lekcji. Okazuje się jednak, że stwierdzenie „nauczyciele potrafią

zainteresować mnie tematem lekcji” zostało potwierdzone w odniesieniu do każdej lekcji przez niecałe 10% uczniów badanych za pomocą kwestionariusza „Moja szkoła”.

Wykres 3. Pomyśl teraz o swoich nauczycielach. Do jakiej części nauczycieli pasują poniższe zdania? Nauczyciele potrafią zainteresować mnie tematem lekcji

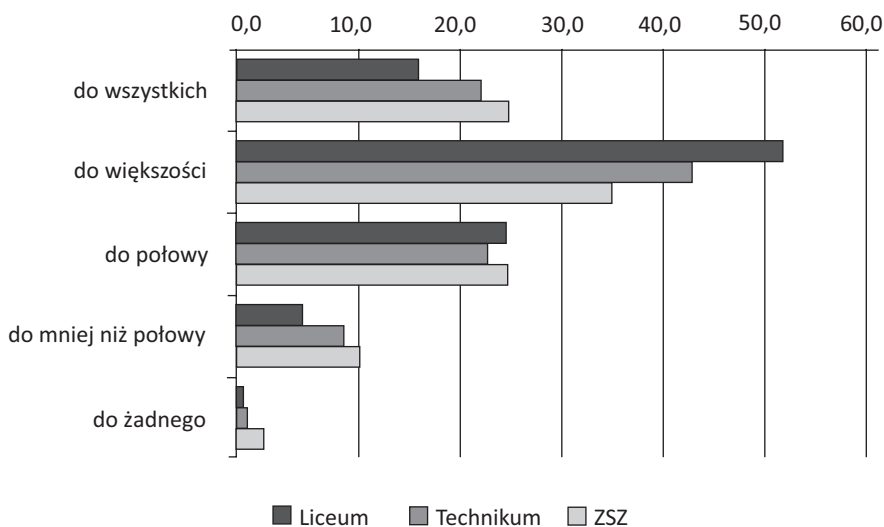
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SEO (dostęp: 10.03.2015)

Zdaniem niespełna 40% badanych uczniów nauczyciele potrafili wzbudzić w nich zainteresowanie większością tematów realizowanych na lekcji. Co trzeci badany był zainteresowany przez nauczyciela połową tematów. Wobec takich danych oczywisty jest wniosek, że jedynie połowa uczniów szkół ponadgimnazjalnych zainteresowana jest tym, co dzieje się w klasie podczas lekcji. Dla prawie 1/4 badanych nawet połowa zajęć nie wzbudza zainteresowania. Taka praktyka edukacyjna nie może zachęcać młodych ludzi do uczenia się przez całe życie, stawiając kolejny raz pod znakiem zapytania realizację przez szkoły idei kształcenia ustawicznego. Dodatkowo dzięki zainteresowaniu tematem człowiek może zapamiętać znacznie więcej (Mietzel 2009: 399). W tym miejscu rodzi się pytanie, do czyich potrzeb dostosowana jest polska szkoła, jeżeli nie potrafi tak wielu uczniów zainteresować zagadnieniami omawianymi na lekcjach?

Dane zebrane w szkołach małopolskich, w kontekście wyników uzyskiwanych przez uczniów liceum i technikum na terenie całej Polski, nie wykazują istotnych różnic. Jedynie w grupie uczniów zasadniczej szkoły zawodowej w Polsce widoczna jest większa liczba badanych zainteresowanych tematem lekcji. Ponad 20% uczniów wskazało, że zdanie „Nauczyciele potrafią zainteresować mnie tematem lekcji” odnieść można do wszystkich lekcji, 39% ocenia tak większość lekcji, niespełna 25% połowę lekcji, a blisko 11% mniej aniżeli połowę zajęć. W tej sytuacji widać różnicę na niekorzyść województwa małopolskiego, w którym do większości i do wszystkich zajęć zdanie to odnosiło niecałe 50% badanych.

Treści nauczania realizowane podczas zajęć powinny być nie tylko zapamiętane, ale przede wszystkim zrozumiane i stosowane przez uczniów. Konieczność takiego podejścia do metodyki nauczania – uczenia się podkreśla Bolesław Niemierko w taksonomii celów poznawczych (Niemierko 2007: 96).

Wykres 4. Pomyśl teraz o swoich nauczycielach. Do jakiej części nauczycieli pasują poniższe zdania? Nauczyciele zrozumiale tłumaczą zagadnienia

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SEO (dostęp: 10.03.2015)

Dane uzyskane na podstawie przeprowadzonego kwestionariusza ankiety „Moja szkoła” zmuszają do refleksji. Fakt, że wszystkie zajęcia są zrozumiałe dla co czwartego lub co piątego ucznia, stawia pod znakiem zapytania działania małopolskich nauczycieli. Nie pociesza ponadpięćdziesięcioprocentowy wskaźnik odpowiedzi licealistów, którzy zaznaczają, że rozumieją większość

zajęć, gdyż odpowiedzi tej udzieliło jedynie 35% uczniów zasadniczych szkół zawodowych. Takiego połowicznego rozumienia przez uczniów treści nauczania nie można nazwać efektywną realizacją podstawy programowej. Warto w tym miejscu zastanowić się, czy przyczyną niezrozumienia zagadnień programowych nie jest nadmierna koncentracja nauczycieli na metodach podających, ukierunkowanych głównie na zapamiętanie wiadomości. Bazując na teoriach socjokulturowych (np. Wygotski, Bruner), proces uczenia się potraktować należy jako aktywne dążenie ucznia do rozumienia świata. Efektywna organizacja procesu kształcenia nie powinna opierać się zatem wyłącznie na biernym przyswajaniu wiadomości (Filipiak 2012: 45). Aby jednak w pełni ustosunkować się do tego zagadnienia, konieczne jest rozszerzenie diagnozy o metody kształcenia stosowane przez nauczycieli w codziennej pracy dydaktyczno-wychowawczej.

Wyniki małopolskich uczniów w odniesieniu do danych uzyskanych podczas ewaluacji w całej Polsce różnią się jedynie w przypadku zasadniczych szkół zawodowych. „Nauczyciele zrozumiale tłumaczą zagadnienia” zdaniem około 37% uczniów na każdej lekcji i na większości zajęć. Dla 17% twierdzenie to odnieść można do połowy lekcji, a 7% deklaruje zainteresowanie jedynie na mniej aniżeli połowie zajęć.

Uczniowie liceum zapytani przez wizytatora podczas wywiadu o to, co najbardziej podobało się im w lekcji, w której uczestniczyli, wskazywali przede wszystkim: możliwość pracy w grupach, metody nauczania – uczenia się (np. projekt, burza mózgów, doświadczenia, obserwacje, rozwiązywanie zadań), środki dydaktyczne (np. film, prezentacja multimedialna, mapa, źródła autentyczne, tablica interaktywna, dodatkowe materiały na kartkach, plansze), możliwość prowadzenia dyskusji, zaangażowanie nauczyciela, atmosferę na zajęciach, ciekawe treści oraz sposób tłumaczenia przez nauczyciela materiału, samodzielność i aktywność uczniów, pomoc nauczyciela, urozmaicone i atrakcyjne zajęcia, przydatne i możliwe do praktycznego wykorzystania informacje, nawiązanie do poprzednich zajęć, utrwalenie, włączenie uczniów do lekcji, współpracę. Wśród wad uczniowie wskazywali głównie schematyczny i nudny sposób prowadzenia zajęć, sporadyczną możliwość pracy w grupie, organizację zajęć, zbyt szybkie tempo pracy, traktowanie uczniów jako osób z obniżonymi możliwościami.

Uczniowie technikum wśród zalet lekcji wskazywali: pracę w parach, atmosferę na zajęciach (np. spokój i życzliwość, swoboda), metody nauczania – uczenia się (np. pokaz, doświadczenia, gry, konkurs, krzyżówka), stosowane

środki dydaktyczne (np. film, prezentacja, komputer, rysunki, mapy, ilustracje, platforma e-learningowa, tablica interaktywna), sposób tłumaczenia zagadnień przez nauczyciela, możliwość eksperymentowania, podanie celów zajęć, nagradzanie uczniów, możliwość wykorzystania wiedzy w praktyce, kontakt z nauczycielem, ciekawe i różnorodne treści nauczania, możliwość wpływania na przebieg wydarzeń podczas lekcji, możliwość zdobywania nowych umiejętności, motywowanie uczniów, wyrozumiałość nauczyciela, przypomnienie wiadomości, swoboda wypowiedzi, dobrze wyposażona sala, aktywizacja uczniów, możliwość samokontroli, współpraca w grupie, stopniowanie trudności. Wśród wad badani uczniowie wymieniali natomiast: zbyt mało czasu, niezrozumienie pewnych treści i brak zajęć praktycznych.

W grupie uczniów zasadniczych szkół zawodowych największa liczba wskazań dotyczyła podobnych zagadnień. Wśród zalet lekcji, w której uczniowie uczestniczyli, wymieniali oni: pracę w grupach, metody nauczania – uczenia się (praktyczne, gry, film, pokaz, kalambury, doświadczenia), środki dydaktyczne (prezentacja, nagranie, film, prawdziwe rekwizyty, tablica multimedialna, internet, mapa), pomoc i tłumaczenie nauczyciela, ciekawe treści nauczania, możliwość podejmowania samodzielnych działań i współdecydowania o przebiegu zajęć, atmosferę, możliwość zdobycia ciekawych i przydatnych umiejętności, aktywizację i motywację uczniów, odwoływanie się do przykładów z życia, możliwość zadawania pytań i wyrażenia własnej opinii, ćwiczenia dostosowane do możliwości uczniów, nawiązywanie do innych lekcji, indywidualne wsparcie uczniów, współpracę z innymi uczniami. Wadami, zdaniem uczniów, było natomiast: zachowanie uczniów, odpytywanie, brak zrozumienia, zbyt szybkie tempo pracy, wyręczanie uczniów, konieczność sporządzania notatek.

Powyższe wybory wskazują na potrzeby uczniów w zakresie metodyki kształcenia. Widać wyraźnie, jakie znaczenie mają dla nich metody nauczania – uczenia się, środki dydaktyczne, atmosfera na lekcji i formy organizacji procesu uczenia się. Dla uczniów liczy się także współpraca, możliwość współdecydowania o przebiegu lekcji oraz praktyczne wykorzystanie zdobytej wiedzy czy umiejętności. Wielu badanych wskazywało także na zalety nauczyciela, zwłaszcza w zakresie sposobu tłumaczenia trudnych zagadnień oraz stosowania wzmocnień pozytywnych. Dostrzegane przez uczniów zalety lekcji nie różniły się znacząco w poszczególnych typach szkół. Różnice pojawiły się natomiast w dostrzeżonych wadach, które z wyłączeniem szybkiego tempa pracy kształtowały się następująco:

- uczniowie liceum podkreślali niewłaściwy sposób pracy na lekcji,
- uczniowie technikum położyli nacisk na zbyt małe powiązanie teorii z praktyką,
- uczniowie zasadniczych szkół zawodowych zwracali uwagę na wyreczanie uczniów i odpytywanie.

Odpowiedzi te zbieżne są z oczekiwaniami uczniów pod względem wybranego przez nich typu szkoły. Ze względu na specyfikę kwalifikacji uzyskiwanych w szkole, dla uczniów technikum i szkoły zawodowej dużo większe znaczenie mają zajęcia praktyczne i ich przydatność w życiu, podczas gdy dla uczniów liceum liczą się przede wszystkim wykorzystane przez nauczyciela metody kształcenia oraz ich atrakcyjność.

Optymizm musi budzić jednak fakt dostrzeżenia przez większość badanych atrakcyjnych metod, form, środków dydaktycznych, ciekawych treści oraz odpowiedniej atmosfery na zajęciach. Takie wyniki mogą być jednak efektem przyjętej procedury badawczej (*Model i zalecany przebieg ewaluacji...* 2014), w której do wywiadu grupowego zogniskowanego dobiera się reprezentantów samorządu szkolnego oraz samorządów klasowych.

Na pytanie, czym obserwowana lekcja różniła się od innych lekcji tego przedmiotu, uczniowie liceum ogólnokształcącego w przeważającej większości zadeklarowali, że nie dostrzegli znaczących różnic. Część badanych dostrzegła jednak problem specjalnego przygotowywania się do zajęć obserwowanych przez wizytatora. Badani wskazywali, że pierwszy raz zdarzyło im się pracować w parach, nauczycielka ich chwaliła, zajęcia kończyły się i rozpoczynały powtórzeniem wiadomości, pomoce dydaktyczne były ciekawsze, nie było stosowanej zazwyczaj prezentacji multimedialnej, nauczyciel polecił uczniom przygotowanie się do tych zajęć.

Na to samo pytanie uczniowie technikum podobnie w większości nie dostrzegli różnic pomiędzy lekcją obserwowaną a innymi zajęciami w ramach tego samego przedmiotu. Jeżeli już wskazywali na różnice, to zarzuty były jednak poważne, gdyż dotyczyły stosowanych środków dydaktycznych, wykorzystywanych metod nauczania – uczenia się, gdyż zazwyczaj wykorzystywany jest projektor multimedialny lub film, uwzględnianie skrzynki e-mail jako narzędzia komunikacji z uczniami. Najbardziej zastanawiające były jednak komentarze: „Pani słuchała i nie lekceważyła nas, było bardzo ciekawie, było mniej zgryźliwych komentarzy” oraz „Pani była łagodna”. Rodzi się refleksja, jak wyglądają te zajęcia, gdy nie są obserwowane przez wizytatora, choć istnieje także prawdopodobieństwo, że ocena taka jest formą zemsty na nauczycielu.

Uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej, podobnie jak ich koledzy z liceum i technikum, nadmienili, że zajęcia obserwowane nie różniły się od typowych lekcji z tego przedmiotu. Wśród różnic wskazywali jednak możliwość pracy w parach, odmienne pomoce dydaktyczne, inne aniżeli zazwyczaj metody, np. doświadczenia. Uczniowie dostrzegli także, że zazwyczaj aktywność werbalna leży po stronie nauczyciela, który przeważnie dyktuje im notatkę. Dla jednego z uczniów lekcja z udziałem wizytatora różniła się od innych, „bo był na niej spokój”.

W świetle tych danych okazuje się, że nauczyciele zazwyczaj nie zmieniają sposobu pracy na okoliczność ewaluacji zewnętrznej. Wciąż jednak istnieje zbyt mało informacji dotyczących metod faktycznie stosowanych przez nauczycieli podczas lekcji. Zasadne byłoby poszerzenie diagnozy w tym obszarze. Wnioski te potwierdzają opinie samych nauczycieli, udzielane w odpowiedzi na pytanie „Czy ta lekcja różniła się czymś od innych lekcji, jakie Pan/i prowadzi w tej klasie? Jeśli tak, proszę powiedzieć czym?”. Większość nauczycieli we wszystkich typach szkół podkreślała, że lekcja ta niczym nie różniła się od innych. Pamiętać jednak należy, że lekcja obserwowana przez wizytatora zazwyczaj jest równocześnie lekcją wybraną przez dyrektora szkoły i specjalnie przygotowaną przez nauczyciela na tę okoliczność. Krótko mówiąc, wizytatora zaprasza się zazwyczaj do takiej klasy i takiego nauczyciela, o których wiadomo, że uzyskają wysoką ocenę wizytatora.

Częściowo informacji tych dostarczył wywiad z obserwowanymi nauczycielami. Wśród stosowanych przez nauczycieli liceum metod i form kształcenia najczęściej pojawiały się: pogadanka, wykład, praca z tekstem, prezentacja multimedialna, praca w grupach, dyskusja, debata, praca zbiorowa (z całą klasą), emisja filmu, ćwiczenia praktyczne, drama, doświadczenia, praca z tablicą interaktywną. Główne powody wykorzystania takich metod w opinii nauczycieli liceum to: odpowiedniość dla nielicznej grupy o przeciętnych zdolnościach, nawiązywanie do wiedzy uczniów, pozwolenie uczniom na samodzielne dochodzenie do „właściwych odpowiedzi” i „wydobywanie z ucznia wiedzy”, inspirowanie uczniów do refleksji (np. pogadanka), chęć dostosowania metod do potrzeb i możliwości uczniów, chęć zainteresowania i aktywizacji uczniów za pomocą pracy z tablicą interaktywną, pobudzenie myślenia za pomocą metody rozmowy kierowanej, rozwijane kreatywności za pośrednictwem metod praktycznych oraz aktywności uczniów za pomocą metod oglądowych, tj. pokazu, umożliwienie swobodnej wymiany myśli (np. dyskusja), umożliwienie prezentacji własnego stanowiska (np. debata), chęć

zaangażowania uczniów do pracy i rozwijania umiejętności współpracy, pobudzanie aktywności uczniów (np. praca w parach lub grupie, metoda pogładowa, tj. prezentacja multimedialna, metaplan, pogadanka), zaangażowanie uczniów zdolnych, by pomagali słabszym (np. praca z całą klasą), rozwijanie umiejętności czytania ze zrozumieniem i wyszukiwania właściwej informacji pod kątem przygotowania do egzaminu zewnętrznego (np. praca z tekstem), subiektywne przekonanie, że metody te były najwłaściwsze do przekazania zaplanowanych treści, a zarazem najskuteczniejsze, chęć weryfikacji wiedzy i umiejętności uczniów, duża liczba uczniów o wzrokowym stylu uczenia się (np. nauczyciel stosuje tablicę interaktywną), fakt obserwowania zajęć przez wizytatora, chęć zaangażowania wszystkich uczniów (np. praktyczne ćwiczenia), umożliwienie uczniom zapamiętania omawianych treści (np. wizualizacja), dostosowanie metod i środków do potrzeb wzrokowców (np. prezentacja multimedialna), chęć motywacji uczniów do pracy, rozwijanie refleksyjności uczniów, świadomość, że uczniowie mają problem z czytaniem ze zrozumieniem, rozwijanie samodzielności uczniów, chęć przygotowania uczniów do płynnej wypowiedzi na egzaminie maturalnym (np. metoda wypowiedzi ustnej), przekonanie, że narzędzia techniczno-dydaktyczne, tj. rzutnik i mapa sprzyjają uczeniu się uczniów, chęć zwiększenia efektywności działań dydaktycznych i dostosowania ich do potrzeb uczniów (np. rozwiązywanie zadań przy tablicy i praca w grupie), chęć umożliwienia uczniom formułowania własnych wypowiedzi i argumentowania ich (np. metoda problemowa).

Dominującymi metodami okazały się zatem podające. Często nauczyciele wymieniali także pogadankę i dyskusję oraz prezentację multimedialną. Zastanawiający jest jednak ich entuzjazm w stosowaniu tego typu metod oraz niektóre uzasadnienia, np. „metoda wykładu z elementami pogadanki – przejrzyste przekazywanie treści, przybliżenie tematu wpływa na wyobraźnię, zaangażowanie w lekcję, zmusza do myślenia, kształtuje postawy (uczniowie słuchają, notują). Metoda dostosowana do potrzeb, możliwości, preferencji w uczeniu się tej klasy”. W tej sytuacji deklaracje uczniów zawarte w poprzednim pytaniu, opisujące, że każda lekcja wygląda podobnie, muszą budzić refleksję nad niedostosowaniem metodyki szkolnego procesu dydaktycznego do uwarunkowań otaczającej rzeczywistości. Także przyczyny, dla których nauczyciele wskazywali stosowanie takich metod kształcenia, budzą wątpliwość, gdyż nie są one zgodne z powszechnym w literaturze poglądem, zakładającym, że metody podające stosowane w nadmiarze nie sprzyjają aktywności uczniów ani

efektywności procesu kształcenia. Dodatkowo nauczyciele uzasadniali chęć aktywizacji uczniów za pośrednictwem stosowanych metod, deklarując jednocześnie wykorzystywanie metod podających, co stanowi sprzeczność samą w sobie. Tylko jeden nauczyciel liceum zadeklarował, że umożliwi uczniom wybór formy pracy.

Nauczyciele technikum najczęściej wybierali metody pogadanki, ćwiczeń praktycznych, wykładu, pokazu (prezentacja multimedialna), pracę w grupach, pracę z podręcznikiem, dyskusję, burzę mózgów, metody problemowe, aktywizujące, podające, eksponujące, instruktaż, metodę projektu, metody poszukujące, metody audiowizualne (np. z wykorzystaniem tablicy interaktywnej).

Swoje wybory uzasadniali skutecznością tych metod, zasadnością podczas realizacji zakładanych celów, chęcią umożliwienia uczniom wyrażania własnych przemyśleń (np. pogadanka), trwałością zapamiętywanych treści (np. prezentacja multimedialna), możliwością utrwalenia wiedzy i umiejętności (np. metody problemowe i ćwiczenia praktyczne), chęcią zaangażowania wszystkich uczniów i kształtowania ich umiejętności (np. burza mózgów, ćwiczenia praktyczne), wykorzystaniem doświadczeń uczniów w procesie kształcenia (np. wykład i prezentacja), aktywizacją i motywacją uczniów, chęcią sprawdzenia postępów uczniów, odpowiedzią na ich potrzeby, zaangażowaniem uczniów słabszych oraz rozwijaniem samodzielności i krytycznego myślenia (np. praca w grupach), rozwijaniem umiejętności czytania ze zrozumieniem, pracy zespołowej (np. burza mózgów, praca w grupach, drzewko decyzyjne), komunikowania się, analizowania i interpretowania informacji oraz formułowania wniosków, koniecznością przygotowania uczniów do rozwiązywania zadań zamkniętych do matury, chęcią integracji wiedzy z różnych przedmiotów, samooceną własnych umiejętności oraz koniecznością przygotowania uczniów do egzaminu zawodowego, koniecznością dostosowania metod do tematu lekcji (np. metody podające i eksponujące ze względu na treści dotyczące środków filmowych), konieczność realizacji programu nauczania i dostosowania metod do rozkładu materiału, chęć rozwijania samodzielności uczniów, ich krytycznego myślenia, umiejętności samooceny oraz zaangażowanie emocji uczniów (np. metoda projektu, wykonywanie prezentacji multimedialnych), brakiem zdolności uczniów („jest to zespół słaby, który wymaga specjalnej aktywizacji lub konieczności organizacji pracy indywidualnej”), chęcią rozwijania kreatywnego myślenia, dużą liczebnością klasy uniemożliwiającą realizację samodzielnych działań uczniów, koniecznością sprawdzenia wiadomości uczniów, potrzebą rozwijania odpowiedzialności uczniów,

pracą z uczniami słabszymi, która uzasadnia metodę wykładu („Wybór metod zdecydowanie był dostosowany do tej grupy uczniów. Ponieważ są słabymi uczniami, więc forma wykładu z pokazem spełnia to zadanie”).

Zwłaszcza ostatni cytat budzi kontrowersje. Stosowanie metod podających, by zwiększyć efektywność uczenia się uczniów słabych, związane jest z całkowitą niezajomością metodyki kształcenia. Najmniej skuteczne metody, które powinny być stosowane z umiarem oraz z uwzględnieniem asymilacyjnej i twórczej strony aktywności intelektualnej człowieka (Okoń 2003: 196), stają się dla nauczyciela kluczem do skutecznego kształcenia uczniów słabych. Metody te jednak są wyjątkowo wyczerpujące nawet dla uczniów zdolnych. Tendencja w zakresie wyboru metod nauczania – uczenia się częściowo pokrywa się z wyborami dokonywanymi przez nauczycieli liceum. Nauczyciele technikum jednak częściej stosują – obok metod podających – także ćwiczenia praktyczne, co wynika ze specyfiki kształcenia w tym typie szkoły i konieczności zdania przez uczniów egzaminu zawodowego.

Odpowiedzi na pytanie: „Z jakiego powodu użył/a Pan/i metod, które mogliśmy obserwować na lekcji?” udzielili także nauczyciele zasadniczej szkoły zawodowej. Wśród stosowanych metod i form kształcenia wskazywali oni: pogadankę, wykład, pracę w grupach, pracę z tekstem, ćwiczenia praktyczne, pokaz, dyskusję, projekcję filmu, metody podające, metaplan, wykorzystanie tablicy poglądowej, metodę problemową, prezentację multimedialną, pracę z internetem, burzę mózgów, pracę z mapą,

Uzasadniając taki dobór metod nauczania – uczenia się, nauczyciele zasadniczej szkoły zawodowej podkreślali: chęć zaangażowania uczniów w przebieg lekcji i odwołania się do doświadczeń uczniów (np. pogadanka), umożliwienie uczniom korzystania z wiedzy nauczyciela, gdyż „to dla nich ważne”, efektywność stosowanych metod, umożliwienie uczniom wyrażania własnych opinii (np. dyskusja), chęć przekazania uczniom istotnych informacji (np. metody podające), potrzebę odwołania się do potrzeb i możliwości uczniów, konieczność dostosowania metod do celów kształcenia, dostosowanie metod do „diagnozy na wejściu”, dążenie do uatrakcyjnienia lekcji i powiązania teorii z praktyką, chęć umożliwienia uczniom samodzielnej pracy i samooceny, chęć rozwijania umiejętności współpracy i umożliwienie uczniom uczenia się od siebie (np. praca w grupach), chęć zaangażowania uczniów (np. wykład), konieczność dostosowania metod do omawianych treści, kształtowanie odpowiedzialności uczniów za powierzone im zadania, rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów i aktywizacja uczniów (np. metoda problemowa / burza

mózgów), konieczność korelacji międzyprzedmiotowej, ułatwianie uczniom zapamiętywania omawianych treści, motywowanie uczniów do pracy, rozwijanie umiejętności poszukiwania i selekcjonowania informacji przez uczniów, dostosowanie metod do stylu uczenia się uczniów (np. projekcja filmu), chęć rozbudzenia emocji uczniów, troskę o trwałość zapamiętywanych informacji (np. prezentacja multimedialna wzbogacona o zdjęcia), chęć kształtowania opinii uczniów na dany temat (np. dyskusja), rozwijanie umiejętności czytania ze zrozumieniem (np. praca z tekstem), dostosowanie metod do tempa pracy i możliwości intelektualnych uczniów, trudności uczniów z koncentracją, rozwijanie umiejętności formułowania wypowiedzi i prezentowania własnych poglądów, brak alternatywnych narzędzi (np. praca z mapą), liczebność grupy i efektywność uczenia się, chęć utrzymania dyscypliny w klasie uzasadniająca rezygnację z form pracy grupowej, chęć inspiracji i zainteresowania uczniów (np. metody aktywizujące), chęć rozwijania potencjału uczniów, chęć rozwijania kreatywności uczniów.

Nauczyciele szkół zawodowych niejednokrotnie mylnie postrzegają zalety i wady wybieranych metod nauczania. Błędne utożsamianie prezentacji multimedialnej z efektywnością uczenia się uczniów prowadzić może do skutku zgoła odwrotnego i zniechęcenia młodych ludzi do uczenia się.

Z powyższego zestawienia wynika mało optymistyczny obraz systemu kształcenia w województwie małopolskim, ukierunkowany na wątpliwej skuteczności metodykę tradycyjną. Dominacja metod podających (zwłaszcza w liceum) połączona z przekonaniem o ich skuteczności nie może angażować uczniów w proces uczenia się, skutkując tym samym – deklarowanym przez młodych ludzi – połowicznym zainteresowaniem tematami omawianymi w szkole i połowicznym zrozumieniem zagadnień wynikających z podstawy programowej. Dodatkowo odpowiedzi udzielane przez nauczycieli podczas wywiadu uzasadniają deklaracje uczniów zawarte w pytaniu: „Na co miałas/eś dzisiaj wpływ podczas lekcji?”. Około dwudziestoprocentowy wpływ uczniów na proces uczenia się sugerować może właśnie dostosowanie procesu kształcenia w szkole wyłącznie do potrzeb uczniów preferujących wzrokowy styl uczenia się oraz do systemu egzaminów zewnętrznych. Z tą drugą przyczyną wiąże się większa orientacja nauczycieli technikum i zasadniczej szkoły zawodowej na praktyczne metody kształcenia.

Wśród komentarzy wizytatorów oceniających licea ogólnokształcące na uwagę zasługuje krytyka dwugodzinnych bloków przedmiotowych (np. w Nowym Sączu: „Częste ułożenie niektórych zajęć w planie dnia w bloki dwu-

godzinne [języka angielskiego, matematyki, ratownictwa, podstaw przedsiębiorczości, informatyki, języka polskiego] nie sprzyja uczeniu się” lub w Chełmcu: „Ułożenie zajęć z poszczególnych przedmiotów w planie dnia nie w pełni sprzyja uczeniu się ze względu na łączenie przedmiotów w bloki dwugodzinne z języka polskiego, matematyki i języka angielskiego bez konkretnego uzasadnienia”). Zastanawiająca jest opinia wizytatora w obliczu opublikowanego rozporządzenia w sprawie ramowych planów nauczania (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej... 2012), które daje dyrektorom szkół taką ewentualność, podkreślając jej znaczenie zwłaszcza dla zajęć z edukacji dla bezpieczeństwa. Odpowiedzią na ten zapis był plan zajęć w technikum w Miechowie, gdzie – zdaniem wizytatora – „Przedmioty zawodowe, pracownie i warsztaty są blokowane, co pozwala na efektywniejsze przedstawienie zagadnienia realizowanego na tego rodzaju zajęciach”. Podobne stanowisko prezentował wizytator oceniający szkołę zawodową w Nowym Sączu, twierdząc, że: „Uczeniu sprzyja również łączenie w bloki dwu-, trzygodzinne przedmiotów zawodowych”. Widoczny jest brak spójności w ocenach wizytatorów.

Nowatorstwo pedagogiczne jest jedną z najbardziej złożonych innowacji i obejmuje system działań polegający na samodzielnym opracowaniu przez nauczyciela i realizowaniu projektu zmiany (Szempruch 2013: 109). Innowacje to zmiany jakościowe, które przyczyniać się mają do rozwoju i cechują się celowością oraz użytecznością. W literaturze przedmiotu na innowacje pedagogiczne składają się innowacje programowe, organizacyjne, metodyczne (Szempruch 2013: 109).

Kryterium wymagania: *W szkole lub placówce stosowane są nowatorskie rozwiązania służące rozwojowi uczniów* dotyczyło 12 pytań, z czego na wymienione poniżej osiem pytań nagłówkowych liczba respondentów była zbyt mała, by wyniki te zostały poddane dalszej analizie:

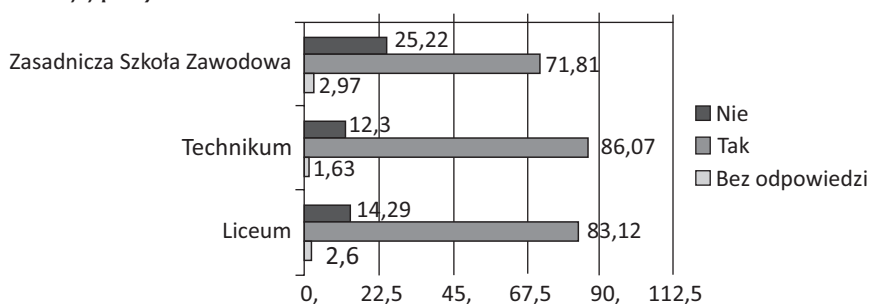
- Proszę wymienić podjęte w szkole w tym lub poprzednim roku szkolnym działania nowatorskie, innowacje, eksperymenty dydaktyczne i/lub organizacyjne?
- Jak Pan/i sądzi, jaka część nauczycieli angażuje się w te działania? Jakie są efekty tych działań?
- Czy podjęte przez Pana/ią działania pozwoliły na osiągnięcie założonych celów?
- Jeśli tak, to czego one dotyczyły? Proszę podać przykłady.
- W jaki sposób sprawdzał/a Pan/i stopień osiągnięcia celów?

- Czy i jakie nowatorskie działania służące rozwojowi uczniów podejmują Państwo wspólnie ze szkołą?
- Jaki wpływ na rozwój uczniów mają stosowane w szkole rozwiązania nowatorskie? Z jakich przesłanek wynika ich stosowanie?

Zagadnienia wynikające z wybranego przez nas obszaru zostały przeanalizowane na podstawie danych zebranych za pomocą kwestionariusza ankiety dla nauczycieli (237) oraz kwestionariusza ankiety dla dyrektora/dyrektorki (236).

Dynamizm współczesnego świata, szybki rozwój technologiczny, migracje społeczne oraz szerokie spektrum możliwości rozwoju powodują, że nauczyciele muszą na bieżąco pogłębiać swą wiedzę, udoskonalać swój warsztat pracy, by realizować stawiane im cele i założenia podstawy programowej, pamiętając o podmiotowym traktowaniu ucznia. Jednym ze sposobów spełnienia kryterium jest stosowanie nowatorskich rozwiązań w relacjach w postaci nowych metod pracy, środków dydaktycznych, wykorzystywanie nowoczesnych technologii, jeszcze lepszej komunikacji z uczniem i jego rodziną, ale także wyjście naprzeciw oczekiwaniom współczesnego rynku pracy (szczególnie szkoły o profilu zawodowym oraz technikum). Nauczyciel powinien zadbać o integrację środowiska wokół celów edukacyjnych i koordynować podejmowane działania (poprzez współpracę z pozaszkolnymi instytucjami i lokalną społecznością) (Szempruch 2013: 250).

Wykres 5. Czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy wprowadził/a Pan/i nowatorskie rozwiązania w swojej pracy?

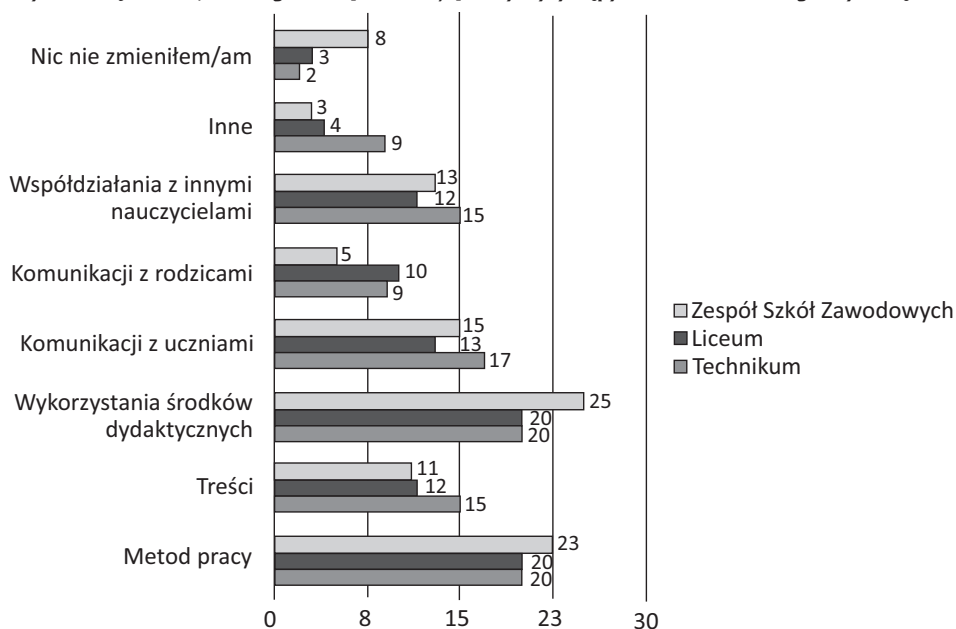
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SEO (dostęp: 10.03.2015)

Dokonując interpretacji danych, widzimy, że zdecydowana większość nauczycieli liceum i technikum (ponad 80%) w ciągu minionego roku zadeklarowała wprowadzenie nowatorskich rozwiązań w swojej pracy, trochę gorzej przedstawia się sytuacja w szkołach zawodowych, gdzie wprowadzenie takich metod w swojej pracy deklarowało prawie 72% respondentów. Z podsumo-

wania można wyciągnąć wniosek, że 80% ogółu nauczycieli zatrudnionych w szkołach ponadgimnazjalnych deklaruje wprowadzenie w swojej pracy nowatorskich rozwiązań. Warto jednak zastanowić się, czy deklaracje nauczycieli są odzwierciedleniem faktycznie podejmowanych przez nich działań.

Zestawiając te wyniki z odpowiedziami dyrektorów na pytanie: „Jak Pan sądzi, jaka część nauczycieli angażuje się w te działania?” zauważymy podobieństwo, ponieważ aż 79% dyrektorów stwierdziło, że ich zdaniem angażuje się 76%–100% zatrudnionych w placówce. Tak wysoki odsetek odpowiedzi mogłyby sugerować, że polska szkoła „idzie z duchem czasu” oraz odpowiada na wyzwania współczesnego świata, staje się otwarta na nowe technologie, nowe metody nauczania, środki dydaktyczne oraz możliwości lepszego kontaktu z uczniem i jego rodzicami, jednak analizując poniższy wykres, odnosiśmy wrażenie, że deklaracje nauczycieli nie odzwierciedlają rzeczywistości.

Wykres 6. Jeśli tak, to czego one [innowacje] dotyczyły? (pytanie wielokrotnego wyboru)

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy SEO (dostęp: 10.03.2015)

Dane zamieszczone na wykresie 6 sugerują, że nauczyciele najchętniej stosują nowatorskie rozwiązania w zakresie wykorzystania środków dydaktycznych (21% wszystkich nauczycieli), metod pracy (20% nauczycieli) oraz sposobów komunikacji z uczniami (16% nauczycieli). Niepokoi, że jedynie

około 13% podejmuje współdziałanie z innymi nauczycielami, a tylko 12,5% nauczycieli wprowadza treści wykraczające ponad podstawę programową lub tworzy autorskie programy nauczania.

Pedagodzy uczący w liceach ogólnokształcących nowatorskie rozwiązania wprowadzają najczęściej w zakresie metod pracy z uczniem oraz wykorzystywania środków dydaktycznych. Na pytanie, dlaczego uważają swoje działania za nowatorskie, odpowiadają nieprecyzyjnie, np. „bo dają pozytywne rezultaty”, „bo poprawiają efekty nauczania” (ze względu na małą liczbę respondentów, niestety, nie ma dostępnej analizy efektów działania tych metod, jednak odwołanie się do pozytywnych rezultatów działań jest obecne w ponad połowie odpowiedzi otwartych). Inne odpowiedzi sugerują związek z rozwojem kompetencji technologicznych nauczyciela, ponieważ za nowatorskie uznaje się osiągnięcia techniki i aplikacje multimedialne wykorzystywane w szkole. W odpowiedziach prowadzących zajęcia w liceum czytamy: „wykorzystuję tablicę multimedialną, projektor, pracuję z multibookiem”, „wykorzystuję nowoczesne środki techniczne, tablicę multimedialną, prezentacje uczniów”, a więc lekcje mają charakter podający. Bardzo pozytywne są odpowiedzi nauczycieli, którzy prowadzą zajęcia z zakresu m.in. wychowania fizycznego, religii, oraz pracowników biblioteki. W wyżej wymienionych przypadkach zaobserwować można, że nowatorstwo polega na wprowadzeniu do zajęć możliwości wynikających z miejsca zamieszkania oraz/lub osiągnięć techniki. Nauczyciele wychowania fizycznego w swojej pracy wykorzystują aplikacje na telefony komórkowe (Endomondo), siłownie na świeżym powietrzu (coraz bardziej popularne wśród młodzieży), wprowadzają także do zajęć sprzęt do aerobiku, ćwiczeń siłowych czy gimnastyki (np. taśmy C-MX, piłki bosu). Wprowadzane zostają bardzo ciekawe pomysły dotyczące rozwoju kreatywności i pobudzania ciekawości poznawczej uczniów, np. Tydzień książki zakazanej, Tydzień książki fantastycznej lub Tydzień e-booków („dzięki tym akcjom zaobserwowałem wzrost zainteresowania tą tematyką nawet po skończeniu akcji”). W zakresie komunikacji z uczniami nowatorskim sposobem stały się wszechobecne w życiu młodych ludzi portale społecznościowe, np. Facebook, oraz blogi. Część nauczycieli już komunikuje się tą drogą z uczniami, a niektórzy dopiero chcą wykorzystać ją w swojej pracy („Dopiero zamierzam zaistnieć w internecie poprzez założenie bloga, na którym będę zamieszczał dodatkowe materiały do omawianych treści [...]"). W zakresie komunikacji z rodzicami swoistym novum są głównie wywiadówki partnerskie, na których obecni są rodzice i uczniowie, zdaniem respondentów pomagają one w lepszym zrozumieniu problemów poprzez roz-

mowę wszystkich zainteresowanych („Mamy wspólnie możliwość wyjaśnienia wątpliwości i spraw spornych. Spotkania z rodzicem i uczniem jednocześnie pozwalają uczniom określić samodzielnie swoje mocne i słabe strony”). Komunikację z rodzicami poprawiły także elektroniczne dzienniki, które ułatwiają i przyspieszają kontakt z opiekunami prawnymi dziecka.

Nauczyciele pytani, na jakie potrzeby edukacyjne uczniów odpowiadają stosowane nowatorskie działania, najczęściej wskazują na: „rozwój wiedzy i rozumienia, zdolności przyswajania”, „uczniowie stają się bardziej kreatywni i sami potrafią lepiej pokierować swoim procesem uczenia się. Uczniowie stają się bardziej otwarci na świat [...]”, „samorozwój i samorealizacja”, „potrzeba dobrych wzorców, zaspokajanie ciekawości wobec świata, umiejętności komunikowania się w sieci”. Czytając powyższe wypowiedzi, nasuwa się jeden wniosek: poprzez nowatorskie rozwiązania stosowane w pracy nauczyciela mamy ukształtować wzorzec młodego człowieka – ciekawego świata, o szerokich kompetencjach informatycznych i technicznych, potrafiącego samodzielnie rozwiązywać sytuacje problemowe, otwartego na świat, o rozległych horyzontach myślowych.

Zagłębiając się w statystykę, dochodzimy do wniosku, że mimo iż ponad 80% nauczycieli liceum deklaruje stosowanie nowatorskich metod w swojej pracy, to tylko co piąty z nich wprowadził coś nowego do swojego warsztatu (metody pracy lub wykorzystanie środków dydaktycznych), tylko co dziesiąty ankietowany zmienił lub udoskonalił metody komunikacji z rodzicami, jak również wprowadził ponadprogramowe treści do swoich zajęć. Patrząc na możliwości, jakie mają do dyspozycji nauczyciele, jest to stanowczo za mały odsetek, jednak trzeba podkreślić, że jeśli już były wprowadzane innowacje, to zdaniem nauczycieli były one bardzo korzystne, przynoszące dobre efekty.

W szkołach o profilu technicznym, podobnie jak w liceum, największy odsetek, bo aż 20% nauczycieli, dokonał zmian w zakresie metod pracy oraz środków dydaktycznych wykorzystywanych na lekcjach. W tej grupie widać także większą integrację w zespołach nauczycielskich, ponieważ 15% nauczycieli współdziałało z innymi (najwyższe wyniki z wszystkich typów szkół). Tyle samo procent (również najwięcej) wprowadziło zmiany w treściach nauczania (wynika to głównie z chęci jak najlepszego przygotowania swoich uczniów do zdawania egzaminów praktycznych).

Nowatorskie pomysły stosowane w technikach w zakresie metod pracy czy też środków dydaktycznych to przede wszystkim wykorzystanie specjalnych programów komputerowych (programy techniczne np. MegaCAD,

ekonomiczne – symulatory prowadzenia działalności), wykorzystanie filmów edukacyjnych, tablicy multimedialnej oraz prezentacji. Część nauczycieli wykorzystuje gry edukacyjne, gry miejskie, a dzięki nowoczesnym i dobrze wyposażonym salom lekcyjnym mogą realizować swoje projekty, np. „W szkole jak w pracy”. Metoda ta polega na stawianiu przed grupą identycznych zadań, takich jakie czekają uczniów w przyszłości jako pracowników. Rozwiązywanie problemów następuje w grupie przy pomocy nauczyciela. Uczniowie oraz prowadzący biorą udział w licznych programach międzynarodowych (Comenius, MOVES), komunikują się między sobą za pomocą poczty elektronicznej lub poprzez platformy edukacyjne.

Analizując odpowiedzi na pytania otwarte, dostrzec można, że innowacje, nowatorskie działania w swoich zajęciach wprowadzają nauczyciele, którzy cały czas podnoszą swoje kwalifikacje, uczestniczą w sympozjach, seminariach, kursach czy też stażach zagranicznych („W ciągu ostatnich 12 miesięcy brałem udział w różnego rodzaju warsztatach organizowanych zarówno w szkole, jak i tych, które sam wybierałem, a które miały za cel doskonalić mój warsztat pracy [...] Zastosowanie ich wpływało z mojej strony na lepsze kontakty z rodzicami i uczniami, ciekawsze zajęcia, a ze strony uczniów na osiągnięcie lepszych wyników w nauce”. „Ukończyłem kurs egzaminatora w zawodzie, którego uczę, co pozwoliło mi na zrozumienie sposobu oceniania, dzięki czemu mogłem wprowadzić zmiany mające na celu poprawę wyników egzaminów zawodowych”. „Uczęszczam na kursy na bieżąco w doskonaleniu zawodowym, [...] zdobytą wiedzę, nowości kulinarne przekazuję uczniom na zajęciach”). Za nowatorskie rozwiązanie uznaje się także poszerzoną współpracę z uczelniami technicznymi (Akademią Górniczo-Hutniczą w Krakowie, Akademią Techniczno-Humanistyczną w Bielsku-Białej, Uniwersytetem Ekonomicznym, Uniwersytetem Rolniczym) poprzez wykłady pracowników naukowych, udział w festiwalach nauki, dniach otwartych czy też uczestnictwo w laboratoriach. Dyrektorzy niektórych techników pytani o nowatorskie działania prócz wyżej wymienionych odwołują się także do współpracy z przedstawicielami firm i fabryk (np. Motorola, Grupa Azoty) oraz lokalnych partnerów (biura podatkowe, koła łowieckie), gdzie uczniowie mogą nabyć praktyczne umiejętności zawodowe. Coraz częściej szkoły i ich partnerzy sięgają po środki z Unii Europejskiej, np. EDUSCIENCE. Otwierają się na potrzeby społeczności lokalnej, organizując dni otwarte, budując dzięki temu pozytywny wizerunek społeczny. Pozytywne jest również organizowanie i wspieranie wyjazdów

uczniów w ramach międzynarodowych praktyk lub staży, dzięki czemu mogą oni poznać inną kulturę, a także wzbogacić swoje doświadczenie zawodowe.

Na pytanie, na jakie potrzeby rozwojowe uczniów odpowiadają stosowane metody, nowatorskie działania, zdecydowana większość respondentów wskazała „rozwijanie kreatywności, rozwijanie zdolności i zainteresowań, zachowanie się w sytuacjach typowych i atypowych, umiejętność stosowania wiedzy w praktyce, przekazywanie wiedzy w przystępny sposób, potrzebę docenienia, podniesienia własnej wartości, odkrywanie wartości i kształtowanie światopoglądu”, „potrzebę samorealizacji i samoakceptacji – rozwijanie kreatywności – rozwijanie zdolności i zainteresowań”. Nauczyciele wskazują jednak, że przy jednej godzinie zajęć tygodniowo trudno jest zastosować nowatorskie metody nauczania.

Najmniej nowatorskich działań podjęli nauczyciele szkół zawodowych. Ponad 70% badanych zadeklarowało wprowadzenie zmiany swoich dotychczasowych metod, a prawie 29%, czyli co trzeci nauczyciel szkoły zawodowej, nie zmieniło nic. Najwyższy odsetek zmian nowatorskich można zaobserwować w zakresie wykorzystania środków dydaktycznych – 25% respondentów, następnie metody pracy – 22,5% respondentów, na dalszych pozycjach plasują się nowoczesne techniki komunikacji z uczniem oraz poszerzanie treści wynikających z podstawy programowej.

Nowatorskie działania tej grupy badawczej to głównie metody multimedialne, audiowizualne oraz aktywizujące. W stosowaniu ich nauczyciele upatrują zwiększenie motywacji uczniów, pobudzenie kreatywności oraz realizację celów edukacyjnych trudnych do przeprowadzenia klasycznymi metodami podającymi – „uczniowie szkół zawodowych niechętnie pracują z podręcznikiem, umożliwienie im zobaczenia czegoś na ekranie monitora wydaje się być dobrym rozwiązaniem”, „wykorzystanie nowoczesnych technologii (internet) do informowania uczniów o ich postępach, wykorzystanie rzutnika komputerowego”, „stosuję autorskie prezentacje multimedialne”. Treści przekazywane w ten sposób są poszerzone o praktyczne wskazówki zawodowe wynikające z doświadczenia prowadzącego, a nie podstawy programowej. Realizowane są autorskie programy nauczania – własne lub zespołowe: „realizuję program autorski kolegi”. Drugą najczęściej wskazywaną odpowiedzią dotyczącą nowatorskich działań była: „bo do tej pory ich nie wykorzystywałem”, „nie stosowałem ich do tej pory, więc są dla mnie nowatorskie”, „ponieważ nie stosowałem ich wcześniej, a ich zastosowanie zmieniło sposób prowadzenia zajęć i efektywność”.

Nauczyciele przedmiotów zawodowych w swoich działaniach nastawieni są na praktyczne i pragmatyczne przygotowanie swoich podopiecznych do pracy zawodowej z uwzględnieniem warunków panujących na rynku pracy, dlatego sami biorą udział w kursach doskonalących podnoszących kwalifikacje. Dzięki samokształceniu i poznawaniu różnych metod pracy z uczniami są w stanie lepiej osiągać stawiane przed nimi cele. W przypadku szkół o profilu technicznym lub zawodowym u nauczycieli, którzy brali udział w kursach doskonalących, ciągle podnosili swoje kwalifikacje oraz poznawali nowe metody pracy, można zauważyć, że starają się wprowadzać nowatorskie rozwiązania w swojej pracy. Odsetek badanych respondentów mówiący o swoim samokształceniu i jego pozytywnym wpływie na pracę zawodową był niestety niewielki.

Zastanowić się można nad wypowiedzią o nowatorskich działaniach: „Byłyby może nowatorskie, gdyby w ogóle były. Tymczasem sukcesów brak, innowacji brak, łamanie starych schematów brak. Takie próby powrotu do natury”. Odpowiedź ta pokazuje pewien problem, z jakim zmagać się muszą współcześni nauczyciele, mianowicie ze stresem i z wypaleniem zawodowym, będącymi przeszkodą w efektywnym nauczaniu i nowatorskim podejściu do edukacji.

Współczesny nauczyciel powinien dążyć do osiągnięcia mistrzostwa zawodowego, nauczyciel jest artystą, „ponieważ pokonuje opory ze strony wychowanków” (Okoń 1987: 412). Zdecydowanie łatwiej jest „rzeźbić swoich uczniów”, mając do dyspozycji całą gamę metod i środków dydaktycznych, wykazując się kreatywnością i pasją, które najczęściej są doceniane przez uczniów. By jednak posiadać tak rozbudowany warsztat pracy, oprócz doświadczenia zawodowego potrzebne jest doskonalenie zawodowe (np. wizyty studyjne, coaching, wymiana doświadczeń, wspólne projekty). Praca metodami projektów, aktywizacja uczniów, uczenie rozwiązywania sytuacji problemowych, stosowanie metod sytuacyjnych oraz kształtowanie umiejętności pracy w grupie, rozwój kompetencji technicznych i informatycznych to cechy, które powinny charakteryzować działania nowatorskie w pracy nauczyciela.

Wnioski i rekomendacje

Analiza badań prowadzonych przez wizytatorów systemu oświaty w latach 2013–2014 pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

- jedynie 20% uczniów ma wpływ na sposób uczenia się. Nauczyciele nie dostrzegają zatem, że niedostosowanie metod kształcenia do potrzeb

- i możliwości uczniów, powodujące doświadczanie przez nich częstych niepowodzeń, prowadzić może do zjawiska wyuczonej bezradności, a w konsekwencji do niechęci do edukacji w ogóle;
- jedynie połowa uczniów szkół ponadgimnazjalnych zainteresowana jest tym, co dzieje się w klasie podczas lekcji. Dla prawie 1/4 badanych nawet połowa zajęć nie wzbudza zainteresowania;
 - 50% licealistów zaznacza, że rozumie większość zajęć, podczas gdy odpowiedzi tej udzieliło jedynie 35% uczniów zasadniczych szkół zawodowych;
 - większość badanych uczniów dostrzega, że stosowane przez nauczycieli metody i formy kształcenia, środki dydaktyczne i treści nauczania są atrakcyjne. Na zajęciach panuje także odpowiednia atmosfera. Wyniki te mogą wiązać się jednak z przyjętą procedurą badawczą, w której do wywiadu dobierano reprezentantów samorządu szkolnego oraz samorządów klasowych;
 - dominującymi w liceum metodami są metody podające. Dodatkowo nauczyciele stosują także pogadankę i dyskusję oraz prezentację multimedialną. W korzystaniu z tego typu metod przejawiają entuzjazm, uzasadniając, że ich stosowanie angażuje uczniów podczas lekcji, zmusza ich do myślenia i dopasowane jest do ich potrzeb, możliwości oraz preferencji;
 - nauczyciele technikum i zasadniczej szkoły zawodowej częściej aniżeli nauczyciele liceum stosują – obok metod podających – także ćwiczenia praktyczne, co wiąże się ze specyfiką kształcenia w tym typie szkoły i koniecznością zdania przez uczniów egzaminu zawodowego;
 - system kształcenia w województwie małopolskim ukierunkowany jest na metodykę tradycyjną. Dominują metody podające (zwłaszcza w liceum), które wybierane są w przekonaniu o ich skuteczności. W efekcie młodzi ludzie deklarują połowiczne zainteresowanie tematami lekcji i połowiczne zrozumienie treści nauczania;
 - około 20% uczniów deklaruje, że ma wpływ na sposób uczenia się, co sugerować może dostosowanie procesu kształcenia głównie do potrzeb wzrokców;
 - nauczyciele w liceach ogólnokształcących częściej aniżeli w innych typach szkół opierają zajęcia na prezentacji multimedialnej;
 - nie wszyscy nauczyciele rozumieją wady i zalety wybranych metod kształcenia (np. metody podające zwiększają efektywność uczenia się, prezentacja multimedialna odpowiada na preferencje uczniów i sprzyja utrwaleniu wiadomości);

- nie wszyscy nauczyciele właściwie diagnozują potrzeby i możliwości uczniów, sugerując, że najbardziej odpowiadają im metody wykładu czy prezentacji multimedialnej;
- nie wszyscy nauczyciele rozumieją uwarunkowania procesu kształcenia (nie dostrzegają, że specyfika pracy w grupie wymaga porozumiewania się między sobą, choć często mylnie utożsamiają tę formę pracy z brakiem dyscypliny w klasie);
- nauczyciele zazwyczaj nie zmieniają sposobu pracy na okoliczność ewaluacji zewnętrznej. Wniosek ten potwierdzają opinie samych nauczycieli, udzielane w odpowiedzi na pytanie: „Czy ta lekcja różniła się czymś od innych lekcji, jakie Pan/i prowadzi w tej klasie? Jeśli tak, proszę powiedzieć czym?”. Większość nauczycieli deklaruwała, że lekcja obserwowana przez wizytatora nie różniła się niczym od innych. Jednak lekcja obserwowana przez wizytatora była równocześnie lekcją wybraną przez dyrektora szkoły i specjalnie przygotowaną przez nauczyciela na okoliczność ewaluacji;
- uczniowie deklarują dodatkowo, że każda lekcja wygląda podobnie, co w obliczu przewagi metod podających musi budzić zastanowienie, czy metodyka szkolnego procesu dydaktycznego dostosowana jest do uwarunkowań otaczającej rzeczywistości;
- deklaracje uczniów zasadniczej szkoły zawodowej w zakresie zainteresowania tematami lekcji i zrozumiałego tłumaczenia zagadnień są mniej korzystne na terenie Małopolski aniżeli w całym kraju;
- w ocenach wizytatorów widoczny jest brak spójności w podejściu do nauczania blokowego, gdyż jedni oceniają je negatywnie, podczas gdy inni uznają taką formę organizacji pracy za atut;
- 82% nauczycieli wszystkich typów szkół deklaruje, że w ciągu ostatnich 12 miesięcy wprowadziło nowatorskie rozwiązania w swojej pracy;
- 18% ogółu nauczycieli stwierdziło, że nie wprowadziło żadnych nowatorskich rozwiązań lub nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie;
- w związku z faktem, że pytanie dotyczące nowatorskich rozwiązań było wielokrotnego wyboru, dokonując szczegółowej analizy odpowiedzi nauczycieli można stwierdzić, że nowatorskie metody w swojej pracy zastosował co piąty, zarówno w zakresie wykorzystywanych środków dydaktycznych (21% ogółu), metod pracy (20% ogółu), jak i w kontakcie z uczniem (16% ogółu). Oznacza to, że prawie 80% nauczycieli nie zmieniło swoich metod pracy czy też sposobu kontaktu z uczniem, jak również sposobu wykorzystania nowoczesnych środków dydaktycznych;

- 79% dyrektorów twierdzi, że w ich placówkach ponad 76% nauczycieli stosuje nowatorskie rozwiązania w swojej pracy;
- za najbardziej nowatorskie większość nauczycieli uznaje stosowanie technologii informacyjnych w trakcie zajęć (internet oraz aplikacje multimedialne), wykorzystywanie metod multimedialnych (prezentacje) oraz gier edukacyjnych. Jednak bardzo często odpowiedzią było stwierdzenie, że „moje metody pracy są nowatorskie, ponieważ wcześniej ich nie stosowałem”, „ponieważ sam je wymyśliłem”;
- zdaniem badanych nauczycieli stosowane przez nich metody wpływają pozytywnie i sprzyjają rozwojowi ucznia, ułatwiają realizację zadań zawartych w podstawie programowej, zwiększają efektywność nauczania oraz przygotowują do dalszego życia i rozwoju w sposób pragmatyczny, kształtują kreatywność i mobilizują do dalszego rozwijania siebie; jednak dane zamieszczone na platformie nie pozwalają na analizę skuteczności działania zastosowanych nowatorskich rozwiązań (zbyt mała liczba respondentów);
- w odpowiedziach na pytania otwarte przeczytać można wielokrotnie te same zwroty oraz zdania sugerujące zespołowe rozwiązywanie kwestionariusza ankiety lub gotowy szablon odpowiedzi powielany przez wizytatora na stronach systemu. Niektóre wypowiedzi zawarte w ankietach mogą świadczyć o początkach wypalenia zawodowego;
- partnerzy współpracujący ze szkołami są zadowoleni z metod realizacji zajęć, uważając je za nowatorskie (głównie programy nauczania oraz możliwości praktyk zawodowych w szkołach o profilu technicznym i zawodowym);
- wśród nauczycieli technikum widać duży wpływ samodoskonalenia zawodowego (uczestnictwo w kursach, stażach) na stosowanie przez nich nowatorskich metod nauczania (warsztat pracy oraz poszerzone treści ponad podstawę programową);
- we wszystkich typach szkół jest bardzo niski odsetek (jedynie 13%) nauczycieli współdziałających ze sobą;
- w badanych szkołach o profilu technicznym na podstawie zebranych na platformie danych stwierdzić można otwartość na społeczeństwo lokalne, na współpracę z jednostkami akademickimi oraz chęć uczestnictwa lub uczestnictwo w programach finansowanych z Unii Europejskiej;
- dyrektorzy szkół starają się, by podejmowane przez ich pracowników działania były nowatorskie, odpowiadające profilowi szkół, podnoszące nie tylko poziom nauczania, ale także odpowiadające współczesnemu rynkowi pracy (szkoły techniczne);

- niektóre pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety były niezrozumiałe dla respondentów, przez co wyniki z nich otrzymane były mało logiczne, zaciemniające obraz faktycznych działań nowatorskich, podejmowanych przez nauczycieli;
- w komentarzach wizytatorów dotyczących oceny dziewięciu placówek ponadgimnazjalnych województwa małopolskiego czytamy, że tylko w połowie z nich stosuje się nowatorskie metody pracy z uczniem (rozbudowane autorskie programy nauczania, współpracę z ośrodkami akademickimi, wykorzystywanie nowoczesnych technologii oraz aplikacji multimedialnych) oraz kontaktu z rodzicami (wywiadówki partnerskie, kontakt mailowy), natomiast w pozostałych placówkach „nie stwierdzono nowatorskich metod i rozwiązań w pracy z uczniem”.

Z powyższych wniosków wynikają następujące rekomendacje dla polityki oświatowej, nadzoru pedagogicznego oraz szkół i nauczycieli w województwie małopolskim:

- potrzeba warsztatów metodycznych dla nauczycieli, uwrażliwiających ich na stosowanie metod problemowych i praktycznych dostosowanych do potrzeb i możliwości uczniów (z uwzględnieniem diagnozy, aktywizacji i motywacji uczniów oraz omówieniem specyfiki pracy z wykorzystaniem metod problemowych);
- potrzeba warsztatów metodycznych, konferencji lub seminariów dla nauczycieli, na których można przedstawić alternatywne modele prowadzenia zajęć pobudzających kreatywność i inspirujących do dalszego rozwoju, zapobiegających szybkiemu wypaleniu zawodowemu;
- modyfikacja procedury ewaluacji zewnętrznej pod kątem losowego doboru badanych uczniów, np. podczas wywiadu grupowego, tak by grupa badawcza nie była grupą elitarną, jaką jest samorząd szkolny czy klasowy;
- uzyskanie dostępu do tzw. dobrych praktyk realizowanych przez nauczycieli wysoko ocenianych szkół zawodowych na terenie całej Polski;
- ujednoczenie podejścia wizytatorów do proponowanych przez MEN rozwiązań organizacyjnych w szkole, np. nauczanie blokowe;
- zwiększenie współpracy między nauczycielami pracującymi w danej placówce, tworzenie interdyscyplinarnych zespołów, dzięki którym można starać się pozyskiwać fundusze zewnętrzne na rozwój placówki, poprawę zaplecza dydaktycznego czy też wzbogacenie oferty edukacyjnej dla uczniów.

Bibliografia

- Balachowicz J. (2009). Kategoria podmiotowości jako wyznacznik przemian stylu pracy współczesnego nauczyciela. W: I. Adamek, E. Żmijewska (red.), *Nauczyciel w systemie edukacyjnym – terażniejszość i przyszłość*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Filipiak E. (2012). *Rozwijanie zdolności uczenia się. Z Wygotskim i Brunerem w tle*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Majerek B. (2007). *Zjawisko niechęci wobec szkoły w świetle badań międzynarodowych*. W: B. Majerek (red.), *Zjawisko niechęci wobec szkoły*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Mietzel G. (2009). *Psychologia dla nauczycieli*. A. Ubertowska (przekł.). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Niemierko B. (2007). *Kształcenie szkolne. Podręcznik skutecznej dydaktyki*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Nowak A., Praszkiec R. (2012). *Przedsiębiorczość społeczna. Teoria i praktyka*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Okoń W. (2003). *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Pająk I., Pałka J. (2007). Niechęć wobec szkoły jako proces narastających trudności w opinii uczniów i ekspertów. W: B. Majerek (red.), *Zjawisko niechęci wobec szkoły*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej.
- Seppälä M. [Uniwersytet Helsiński] (2013). *Czym jest nowoczesna edukacja? Głos w dyskusji podczas Międzynarodowej Konferencji poświęconej Innowacjom w dydaktyce*. Kraków 3–4 czerwca.
- Silberman M. (2005). *Uczymy się uczyć*. J. Rybski (przekł.). Gdańsk: Wydawnictwo Psychologiczne.
- Szempruch J. (2001). *Nauczyciel w zmieniającej się szkole. Funkcjonowanie i rozwój zawodowy*. Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe Fosze.
- Szempruch J. (2013). *Pedeutologia. Studium teoretyczno-pragmatyczne*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

Akty prawne i źródła internetowe

- Blog Bogusława Śliwerskiego. Pobrano z: <http://sliwerski-pedagog.blogspot.com> (dostęp: 16.03.2015).
- Model i zalecany przebieg ewaluacji zewnętrznej szkół oraz placówek. Obowiązujący od dnia 1 września 2013 r. ze zmianami z dnia 25 lutego 2014 r. Pobrano z: <http://www.npseo.pl/data/documents/4/310/310.pdf> (dostęp: 16.03.2015).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz

kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2014 r., poz. 803). Pobrano z: <http://dokumenty.rcl.gov.pl/DU/rok/2014/pozycja/803> (dostęp: 16.03.2015).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz.U. 2012, poz. 204). Pobrano z: <http://isap.sejm.gov.pl> (dostęp: 16.03.2015).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. 2013, poz. 560). Pobrano z: <http://isap.sejm.gov.pl> (dostęp: 16.03.2015).

Strona Systemu Ewaluacji Oświaty. Pobrano z: <http://www.npseo.pl> (dostęp: 16.03.2015).

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie – europejskie ramy odniesienia. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, 2006/962/WE.

Actions of Schools and Teachers for the Improvement of the Quality of the Teaching Process. Intentions and Reality

Abstract

The hereby article is an attempt to analyze the actions taken by the school and teachers for the improvement of the teaching quality in the Małopolska Voivodeship. Based on the data obtained by the inspectors from the board of education in the years 2013/2014 and placed on the pedagogical supervision platform (NPSEO2), a detailed analysis was conducted on one of the requirements included in the then-binding ordinance of the Minister of National Education from 10th May 2013 changing the ordinance on the pedagogical supervision, i.e. "Educational processes are organized in a way that facilitates learning". This allowed for the formulation of conclusions regarding two areas characterizing this requirement: "Teachers use different work methods adapted to the student, group, and class needs" and "The schools or facility uses innovative solutions serving the students' development".

Keywords: learning, pedagogical supervision, teachers' innovation, teaching methods

Ewelina Włodarczyk – doktor nauk społecznych w zakresie pedagogiki, adiunkt w Instytucie Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się na pedagogice, pedeutologii, dydaktyce.

Andrzej Ziarko – magister pedagogiki, nauczyciel edukacji dla bezpieczeństwa, ratownik medyczny, asystent w Instytucie Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Jego zainteresowania badawcze oscylują wokół problemów bezpieczeństwa społecznego, patologii społecznych, edukacji dla bezpieczeństwa oraz metodyki pierwszej pomocy i ratownictwa medycznego.